

тьє встречается информация о внешних отличиях должностных лиц; постоянно подчеркивается специфика древнеримского общества, в котором присутствуют как элементы монархизма и аристократизма, так и элементы настоящего народовластия. Проявлением последнего были Народные собрания, участия в заседаниях которых были фактически единственной возможностью со стороны рядового населения путем разнообразных форм голосования влиять на принятие решений.

Ключевые слова: институты верховной власти, должностные лица, избирательная монархия, республика, империя, Народные собрания, древний Рим.

SUMMARY THE EVOLUTION OF THE GOVERNMENTAL INSTITUTIONS OF THE ANCIENT ROME

Ya. Aleshkevich (Uzhhorod)

The article deals with the characteristic features and analysis of the main organs of the government prevailed in the Ancient Rome during its existence.

The article describes the nature occurrence of certain posts. It also denotes the amount of authorities of ancient time officials, forms and methods of making decisions. The process of controlling of the officials' activity by the society is characterized in the article.

Periodically we can find information about the so called outward features of Ancient Rome rulers. It is repeatedly observed the characteristics of the Ancient Rome society. There were available both features of monarchy, aristocracy and real democracy. The National Assembly was the reflection of democracy, participation for the ordinary people was hardly the only possibility to influence the adoption of decisions.

Key words: institutions of the government, officials, elected monarchy, republic, empire, National meetings, Ancient Rome.

УДК 94 (439) «1490/1494»: 323.2

БОРОТЬБА ВЛАДИСЛАВА II ЯГЕЛЛОНА ЗА ЗБЕРЕЖЕННЯ ВЛАДИВ УГОРСЬКОМУ КОРОЛІВСТВІ (1490 – 1494 рр.)

Андрусяк Я. Я. (Ужгород)

Смерть короля Матяша Корвіна призвела до династичної боротьби за владу в Угорському королівстві. Для Чеського королівства це була нагода об'єднати всі етнічні землі під владою одного правителя.

15 липня 1490 р. чеського короля Владислава II Ягеллона було обрано на угорський престол. Попри підтримку з боку чеського і угорського дворянства, Владислав II зіткнувся з проблемою збереження влади. Протягом 1490 – 1493 рр. він був змушений боротися за угорський престол з конкурентами.

Станом на 1494 р. Владислав II зумів зберегти владу в Угорському королівстві. Було укладено мир із імператором та польським королем, вирішено питання з королевою Беатрікс, чеським та угорським дворянством, та відвернуто турецьку загрозу.

Ключові слова: Моравія, Силезія, Верхня та Нижня Лужиці, Трансільванія, Штирія, Каринтія, Крайна, Ягеллони, Габсбурги, Владислав II, Ян Альбрехт, Казимир IV, Фрідріх III, Максиміліан I, Матяш Корвін, Беатрікс Арагонська, Ян Корвін, королівський капітулярій, матримоніальний пакт.

У вітчизняній історіографії окремі аспекти питань династичного суперництва за угорську корону висвітлені достатньо [1; 2; 3]. Що ж стосується боротьби династії Ягеллонів за збереження влади в Угорському королівстві, то вона потребує детальнішого вивчення. В зарубіжній історіографії ця проблема розглядається в контексті висвітлення внутрішніх та зовнішньополітичних подій. Увагу цій проблемі приділяли такі дослідники, як Ф. Палацький [22], В. Томек [25; 26], Й. Мацек [19; 20], К. Бачковскі [8], А. Кубіні [18], А. Калоус [13], М. Воллман [28] та інші. В українській історичній науці немає досліджень з даної проблеми. Саме тому метою публікації є аналіз

подій, завдяки яким династія Ягеллонів в особі Владислава II утвердилася на угорському троні.

Зазначимо, що 15 липня 1490 р. чеського короля Владислава II Ягеллона було обрано на угорський престол [5, с.200-201; 6, с.163; 7, с.220-224; 11, с.158; 12, с.5-15; 13, с.11-15; 18, с.48-49; 23, с.220; 27, с.474]. Важливим було те, чи присягнуть новому королю Моравське та Силезьке князівства, Верхня й Нижня Лужиці. Відомостей мало, але можна стверджувати, що у липні 1490 р. всі вони визнали владу Владислава II Ягеллона [22, с.188]. Наперед зазначимо, що, згідно домовленостей з угорським дворянством, Владислав II мав виплатити 400 тис. золотих за

приєднання вищевказаних земель до Чеського королівства [10, с.159].

У Чехії Владислав II здійснював політику, яка послаблювала контроль над чеським дворянством (насамперед панами і рицарями), що дало можливість їм перш за все діяти у своїх інтересах. Ця політика Владислава II позитивно вплинула і на рішення угорських дворян. Обрання Владислава II було насамперед справою чеського та угорського дворянства, які бажали посилити свою владу. Про це свідчить і той факт, що угорське дворянство поспішало здійснити свій задум і з цією метою змусило Владислава II при зустрічі біля Вовчого Мосту (Farkashid) 31 липня 1490 р. підписати королівський капітулярій. Згідно з цим документом, прелати і дворянство підтвердили право Владислава II на угорський престол. Натомість Владислав II обіцяв наступне: не змінювати державного устрою; підтвердити права та привілеї; повернути втрачені права дворянству; відмінити особливі податки, запроваджені королем Матяшем Корвіном; зберігати королівські клейноди і корону у замку Вішеград (Výšehrad); не вимагати коштів на війни; не відривати від угорського королівства Моравське та Силезьке князівства, Верхню й Нижню Лужицю; викупні кошти за шість міст (Šestiměstsko), отримані згідно з рішенням Оломоуцького з'їзду, зберігати у Вішеграді і використовувати лише зі згоди угорського дворянства; завойовані Матяшем Корвіном землі у Штирії (Štyrsku), Каринтії (Korutanech) та Крайні (Krajíně) боронити перед зовнішньою загрозою (на них претендував імператор Фрідріх III); переїхати жити зі своєю родиною до Угорщини; підтвердити права, землі і маєтки Яна Корвіна (сина короля Матяша Корвіна) [22, с.189].

Отримавши угорський престол, Владислав, попри підтримку з боку чеського і угорського дворянства, зіткнувся з проблемою збереження влади. Назривала війна з конкурентами, а саме з молодшим братом Яном Альбрехтом (польський принц, син Казимира IV) та Максиміліаном I (син імператора Фрідріха III). Станом на 1 липня 1490 р. Ян Альбрехт вже захопив Пряшів та його околиці і готувався до вторгнення в Угорщину. Існує припущення, що між Яном Альбрехтом та Максиміліаном було досягнуто згоду про поділ сфер впливу в Угорському королівстві. Відзначимо, що батьки Владислава II, польський король Казимир IV і королева Алжбета Австрійська, фінансово підтримували його молодшого брата. Відбулися переговори, деталі яких, на жаль, невідомі, але Ян Альбрехт відступив від Буди, а Максиміліан, будучи поранений біля Відня, змушений був зупинити подальший наступ [22, с.190-191; 27, с.474-475]. Відвернувши таким чином зовнішню загрозу, Владислав II 23 вересня 1490 р. (за іншими даними 18 або 21 вересня

1490 р.) був коронований у Секешфегерварі [27, с.474; 30, с.39-40].

Вторгненням 4 жовтня 1490 р. військ Максиміліана в Угорщину війна відновилася. Було захоплено Шопронь (Šopron), Камен (Kamen), Кісек (Kysek) та інші містечка, 8 листопада 1490 р. військо оточило м. Веспрім (Vesprim), а 17 листопада 1490 р. підійшло до Секешфегервара. Здобувши Секешфегервар, Максиміліан був змушений відступити, оскільки найманці відмовилися продовжувати службу через нестачу продовольства, здобичі та невиплату обіцяних їм коштів.

За таких обставин Владислав II прибув до Пресбурга (Братіслави), щоб заручитися підтримкою чеських станів і зібрати військо для боротьби. 17 грудня 1490 р. в Празі всі три стани Чеського королівства підтримали прохання короля. Слід відзначити, що питання про військову та фінансову допомогу королю Владиславу II обговорювалося протягом квітня 1490 р. [17, с.303-320; 24, с.193-211; 26, с.100-102]. Фінансову підтримку Владиславу II надали чеське дворянство та міський стан, запровадивши для цієї потреби спеціальний податок [15, с.234-237; 17, с.314]. Зазначимо, що пан Вілем з Пернштейна особисто надав королю позичку 24 тис. золотих дукатів. Натомість від 1 травня 1490 р. Владислав II передав йому у власність замок і панство Глубока (Hluboka) [20, с.201; 21, с.433-434; 24, с.194; 27, с.474].

Як уже відзначалося, Ян Альбрехт після невдалих дій був змушений відступити. Під час відступу він захопив Ягерський округ, а потім узяв у облогу місто Кошиці. Король Владислав II вирушив із військом через Ягер до Кошиць, щоб дати бій братові. Але до сутинки не дійшло. У Кошицях 20 лютого 1491 р. між Владиславом II і Яном Альбрехтом був укладений мирний договір. Згідно з його положеннями, Ян Альбрехт мав визнати Владислава II угорським королем та право переходу під його владу Саксонських міст і таких земель: Великий Глогов (Velký Hlohov), Кожіхов (Freistadt), Шпротави (Šprotavy), Зеленої гори (Zelené hory), Свободіна (Schwiebus), Отіна (Wartenberg), Гори (Hory), Опавського і Крновського (із замком Цвілінем (Cvilínem) князівств, Тошецького (з містом Бітомі (Bytomí) і замком Сврхленцем (Svrchlencem), Козельського (з Глубчінцею (Hlubčincem) та Владиславою (Vladislava) округів, земель білого Кунрата Олешницького. Натомість Владислав II обіцяв надати молодшому братові титул найвищого князя Силезії, Глоговські землі з перспективою отримання в подальшому Силезьких земель. Зазначимо, що без згоди чеських та угорських станів Владислав II навряд чи зміг би передати Силезію Янові Альбрехтові [22, с.196]. Ян Альбрехт, розуміючи усю складність ситуації, у серпні 1491 р. знову вторгся в Угорщину, здобув декілька зам-

ків і взяв у облогу Кошиці. Цікаво, що цього разу на бік молодшого сина, стала лише його мати Алжбета Австрійська. Батько ж Казимир IV засудив його дії. Ян Альбрехт був розбитий поблизу Кошиць і змушений відступити до міста Пряшева, де був захоплений в полон паном Стефаном Запольським. Але на прохання короля Владислава II Яна Альбрехта було невдовзі звільнено [27, с.476-177; 29, с.178-179].

Після того, як на імперському з'їзді в Нюрнберзі (Nürnberg) Максиміліанові було відмовлено у військовій допомозі, імператор Фрідріх III почав переговори з Владиславом II про припинення війни. З ініціативи Фрідріха III було висунуто пропозицію 24 серпня 1491 р. зібратися ворогуючим сторонам у Геїмбурзі (Heimburg) або в Пресбурзі. Від Владислава II 22 серпня 1491 р. на переговори прибули такі пани: Ян з Шелнберка, Бенеш з Вейтміле, Ян з Роупова та інші. Після двомісячних переговорів 7 листопада 1491 р. у Пресбурзі було укладено мирний договір, згідно з яким Владислав II передавалося Угорське королівство, а Максиміліанові I – Австрійське. Слід відзначити, що Владислав II пішов на значні поступки. Він зобов'язувався повернути деякі Моравські землі Добшові з Босковіц, який отримав посаду найвищого імперського гетьмана, мав відшкодувати ремонт замку Шпілберк (Špilberk), виплатити борг 90 тисяч золотих Яну Альбрехтові, який позичав ці кошти померлому королю Іржі з Подебрад, виплатити Вацлаву Влчкові з Ченова борг імператора 12 тисяч угорських золотих та пайок війську [22, с.197]. Найголовнішим рішенням була домовленість про те, що в разі смерті Владислава II без законного спадкоємця влада в Угорщині перейде Максиміліанові чи його нащадкам. Угорський з'їзд, який був призначений на 2 лютого 1492 р., мав підтвердити мирний договір, укладений у Пресбурзі. Щоправда на з'їзді дворянство висловило протест, коли дізналося про запис спадкових прав Австрії на угорський трон. Після переговорів дворяни пішли на компроміс і 7 березня 1492 р. підтвердили це рішення. Натомість Владислав II, як угорський та чеський король, зобов'язувався переїхати зі своїм двором до Угорщини [8, с.5-9; 18, с.65-80; 19, с.227-244; 27, с.475; 28, с.18-20].

Відзначимо, що угоди 1463 р. та 1491 р., окрім територіального, вирішували і питання успадкування трону [14, с.229; 19, с.342].

Важливою проблемою, що загрожувала владі Владислава II, була турецька загроза. Підписаний із братом Яном Альбрехтом мир не приніс спокою Угорщині, оскільки на сербські землі напали турки. Ситуацію ускладнювали і міжусобні війни між князями. Так, князь Іржі Сербський та Вавржінець Уйлакі – володар Мачви замість того аби протистояти туркам, вели міжусобну війну. У Хорватії Ян Корвін був змуше-

ний воювати з прихильниками Максиміліана. Чеське ж військо, що перебувало між Вацовом і Ягером, не отримувало грошей, а тому займалося розбоями. Все це ускладнювало звільнення Белграду від турків. Облога міста тривала протягом червня-липня 1491 р. Белград вдалося звільнити 29 липня 1491 р. [31, с.267].

Навесні 1492 р. розпочався новий наступ турків. Турецький султан Баязет зумів зібрати військо, орієнтовна чисельність якого складала 200-300 тисяч чоловік. Це викликало занепокоєння не лише в Угорщині та Польщі, але й в Італії і Німеччині. На прикордонних з Туреччиною територіях було стягнуто значні сили. Заклик до боротьби проти невірних дав позитивний результат. Чеські й угорські дворяни підтримали короля Владислава II, і чисельність королівського війська склала близько 120-200 тис. чоловік. Головнокомандувачем військами було призначено Стефана Баторі – найвищого угорського суддю та князя Трансільванії. У червні 1492 р. до султана було відправлено посла Мартіна Цобора. Однак домовитися не вдалося. Дізнавшись про готовність королівських військ, Султан Баязет зважаючи на минулі поразки у Валахії і Трансільванії, відступив до Константинополя [4, с.209; 22, с.199].

Для збереження своєї влади Владиславу II належало порозумітися з королевою Беатрікс Арагонською, вдовою по Матяшу Корвіну. Якщо б Владислав II не зумів знайти компромісу з королевою Беатрікс, то вона могла б підтримати Максиміліана. Під час війни з турками королева Беатрікс обіцяла надати допомогу у сумі 200 тис. золотих. Після війни Владислав II мав повернути 300 тисяч золотих, а також одружитися із нею. Королівська рада домовилася з Владиславом II про одруження з Беатрікс ще у жовтні 1490 р. Однак у королівському капітулярії, підписаному біля Вовчого Мосту, про домовленість з королевою не згадувалося. Зауважимо, що Владислав II відмовився одружуватися, оскільки з 1476 р. був заручений з Барбарою Глоговською [9, с.112-140; 16, с.185; 27, с.429; 30, с.41]. За таких обставин Беатрікс звернулася до новообраного Папи Римського Олександра VI (він зійшов на апостольський престол 11 серпня 1492 р.). Суд у Римі, очолюваний Антоніном, єпископом Нітранським, 3 квітня 1495 р. виніс рішення на користь королеви Беатрікс. До речі, саме папа Олександр VI, маючи потребу у підтримці з боку Владислава II, у 1500 р. анулював цей шлюб [22, с.200].

Для угорських прелатів та баронів важливим питанням було знайти спосіб, щоб ліквідувати «чорну роту». Це військо могло бути силою в руках короля. Саме тому у серпні 1492 р. його більшість була перебита дворянством, а решта здалася. Діючи в своїх інтересах, дворянство зуміло переконати Владислава II, і декретом від 6 січня 1493 р. «чорну роту» було офіційно лікві-

довано. Після цього чимало її вояків потрапило на службу до угорських панів, а решта втекла до Австрії та Моравії. Як це не дивно, але Владислав II, маючи по суті чи не найслабше військо, все-таки зумів об'єднати під своєю владою чеські землі [20, с.201; 22, с.201].

За таких обставин Владиславу II потрібно було вирішити лише деякі внутрішньополітичні проблеми. Зауважимо, що у 1492 р. померли польський король Казимир IV, князь Гінек Подебрадський, відбулося відречення Яна Філіпця (єпископ Оломоуцький, радник короля Владислава II). Після відходу з політичної арени Яна Філіпця місце єпископа Оломоуцького залишилось вакантним. На цю посаду було призначено пана Богуслава Гасіштейнського з Лобковіц. Це була дуже досвідчена людина, за кандидатуру якої просили в папській курії король Владислав та імператор Фрідріх III, а також представники гуситів Цтібор з Цімбурка та Вікторин Корнеліус з Вшеград. Але як папа Інокентій VIII, так і його наступник Олександр VI хотіли бачити своїх ставлеників на єпископській кафедрі в Оломоуці. Суперечка тривала аж до 1497 р. [22, с.202-203].

Відзначимо, що король Владислав II після смерті князя Гінека не намілювався відібрати маєтки Подебради (Poděbrady) і Костомлати (Kostomlaty), хоча Ян Корвін, згідно з рішенням від 6 лютого 1489 р., і надав йому таке право. Через це згодом виникнуть суперечки, що будуть вирішені підписанням договору 1495 р.

Після смерті 7 червня 1492 р. Казимира IV, Владислав II отримав можливість здобути і

польський трон, і в такий спосіб об'єднати відразу три королівства. Наголошувалося, що ще король Казимир IV перед смертю викреслив Владислава II зі списку спадкоємців на престол. Мати, яка більше любила свого молодшого сина Яна Альбрехта, просила Владислава II відректися від права на польський трон. Розуміючи, наскільки важко буде боротися за польський трон, маючи вже корону чеську та угорську, Владислав II 6 серпня 1492 р. відрядив своїх радників на чолі з чеським канцлером Яном з Шеленберка на з'їзд до Польщі у місто Петрково (Petrkovo), щоб передати право на трон своєму брату, якого, попри опір багатьох польських панів, 27 серпня 1492 р. так обрали королем. Незабаром, 5 грудня 1492 р., в Буді через Добеслава з Курозвек та Рафаеля з Лешна вдалося домовитись не лише про допомогу у боротьбі проти Туреччини, але і про спокій та мир між братами [22, с.205-206; 29, с.178-179].

Отже, станом на 1494 р. Владислав II зумів зберегти владу в Угорському королівстві. Було укладено мир із імператором та польським королем, вирішено питання з королевою Беатрікс, чеським та угорським дворянством та відвернутотурецьку загрозу. Обрання на Угорський трон Владислава II Ягеллона мало далекоглядні наслідки, що передбачали об'єднання чеських земель під владою одного правителя, а династичні домовленості дозволили укласти 1515 р. у Відні матримоніальний пакт і припинити суперництво за владу у Центрально-Східній Європі між династіями Габсбургів та Ягеллонів.

1. Андрусак Я. Династична боротьба за угорську корону в 1490 р. // Шевченківська весна. Історія: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених. – К., 2008. – Вип. 6, ч.2. – Т.1. – С.12-14.
2. Андрусак Я., Товтин Я. Суперництво між Габсбургами та Ягеллонами за чесько-угорський трон (середина XV – початок XVI ст.) // Наукові записки Тернопільського національного університету ім.В.Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2008. – Вип. 1. – С.198-202.
3. Андрусак Я., Товтин Я. Завершення суперництва між Габсбургами та Ягеллонами за чесько-угорський трон і підписання Братиславського договору 1515 р. // Схід: Аналітично-інформаційний журнал. – Донецьк, 2008. – № 5. – С.61-64.
4. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації. – К., 2005. – 494 с.
5. История Венгрии / Под ред. В. П. Шушарина, Р. А. Авербух, Т. М. Исламова, Ю. А. Писарева, М. М. Смирин. – М., 1956. – Т. I. – 643 с.
6. История Польши / Под ред. В. Д. Королюка, И. С. Миллера, П. Н. Третьякова. – М., 1954. – Т. I. – 577 с.
7. История Чехословакии / Под ред. Г. Э. Санчука, П. Н. Третьякова. – М., 1956. – Т. I. – 411 с.
8. Waszkowski K. Walka o Węgry w latach 1490 – 1492. - Kraków, 1995. – 165 s.
9. Berzeviczy A. Beatrix királyné (1457 – 1508). – Budapest, 1908. – 223 old.
10. Československé dějiny v datech. – Praha, 1986. – 714 s.
11. Denis A. Konec samostatnosti České. – Praha, 1932. – Díl I. – 301 s.
12. Fraknói V. II. Ulászló királylyá választása // Századok. – Budapest, 1885. – XIX. – Old. 1 – 20, 97 – 115, 193 – 211.
13. Kalous A. Volba uherského krále po smrti Matyáše Korvína // Dějiny a Současnost 24. – Praha, 2002. – №3. – S. 10 – 17.
14. Kavka F. Přehled dejin Československa v epoše feudalismu II. Od poloviny 14 st. do r. 1526. – Praha, 1963. – 280 s.

15. Klier Č. Bernictví Kralovství českého po válkách husitských do konce věku jagellonského // Český časopis historický 79 (dalí ČČH). – Praha, 1905. – S. 228 -240.
16. Kniha kral'ov. Panovníci v dejínách Slovenska a Slovakov / Zost. V.Segeš. - Bratislava, 1998. – 300 s.
17. Köpl K. Příspěvek ku válečným přípravám roku 1490 // Sbornik historický 2 (dalí SH). - 1884. –S. 303 - 325.
18. Kubinyi A. A királyi tanács az 1490. évi interregnum idején (II. Ulászló választási feltételeinek létrejötté) // Levéltári Közlemények. – Budapest, 1977. – № 48 – 49. – Old. 61 – 80.
19. Macek J. Československá vlastivěda. – Praha, 1963. - Díl II. – 647 s.
20. Macek J. Jagellonský věk v českých zemích (1471 – 1526). – Praha, 1992. – Díl I. –561 s.
21. Obecni swolení pomocí zemské pro obranu koruny České. W Praze, 2 Oct. 1490 // Palacký F. (Edice pramenů (dalí ed.)) Akta veřejná i sněmowní w království Českém 1490. – Archiv český V (dalí AČ). – Praha, 1862. – S. 433 - 434.
22. Palacký F. Děje národu českého v Čechách a na Moravě. – Praha, 1930. – Díl V. - 576 s.
23. Šarochová G. České země v evropských dějinách. Díl první do roku 1492. – Praha, 2006. - 362 s.
24. Tecl R. Tábor a zemská hotovost za tažení Vladislava Jagellonského do Uher v létě 1490 // Husitský Tábor. - 1983 – 1984. - R. 6-7. – S. 193 – 211.
25. Tomek V. Děje národu českého v Čechách a na Moravě do r. 1609. – Praha, 1885. – Díl I – XII. - 480 s.
26. Tomek W. Dějepis města Prahy X. – Praha, 1894. – S.100 – 102.
27. Velké dějiny zemí Koruny České (1437 - 1526) / P.Čornej, M.Bartlová. - Praha, 2007. – Svazek VI. – 839 s.
28. Vollman M. Jagellovci na uhorskom tróne // Historická revue 2. – 2005. - roč. XVI. - S. 18 – 20.
29. Welka historia Polski (1320 - 1506) / F.Kiryk, J.Ryś. – Kraków, 2002. – T. II. – 287 s.
30. Wiesiołowski J. W. Wielko Polsce w dyplomacji Jagellonów. – Wroslaw – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1976. – 200 s.
31. Ze starých letopisů českých. – Praha, 1980. – 576 s.

РЕЗЮМЕ

БОРЬБА ВЛАДИСЛАВА II ЯГЕЛЛОНА ЗА СОХРАНЕНИЕ ВЛАСТИ В ВЕНГЕРСКОМ КОРОЛЕВСТВЕ (1490 – 1494 гг.)

Андрусак Я.Я. (Ужгород)

Смерть короля Матяша Корвина привела к династической борьбе за власть в Венгерском королевстве. Для Чешского королевства это была возможность объединить все этнические земли под властью одного правителя.

15 июля 1490 г. чешский король Владислава II Ягеллон был избран на венгерский престол. Несмотря на поддержку со стороны чешского и венгерского дворянства, Владислав II столкнулся с проблемой сохранения власти. В течение 1490 - 1493 годов он был вынужден бороться за венгерский престол с конкурентами.

По состоянию на 1494 г. Владислав II сумел сохранить власть в Венгерском королевстве. Был заключен мир с императором и польским королем, решен вопрос с королевой Беатрикс, чешским и венгерским дворянством, и отвращено турецкую угрозу.

Ключевые слова: Моравия, Силезия, Верхняя и Нижняя Лужицы, Трансильвания, Штирия, Каринтия, Крайна, Ягеллоны, Габсбурги, Владислав II, Ян Альбрехт, Казимир IV, Фридрих III, Максимилиан I, Матяш Корвин, Беатрикс Арагонская, Ян Корвин, королевский капитулярий, матримониальный пакт.

SUMMARY

THE FIGHT OF VLADYSLAV II YAHELLON FOR THE PRESERVING OF HIS POWER (1490 – 1494)

Y. Andrusyak (Uzhhorod)

The death of MatyashKorvin who was an illegal successor caused to the dynastic fight for the power in the Hungarian Kingdom. It was an opportunity for the Czech Kingdom to combine all the ethnic lands under the power of one ruler.

It should be pointed out that on June 15, 1490 the Czech king Vladyslav II Yahellon was chosen to the Hungarian throne.Having acceded, to the throne Vladyslav II had to fight for it with competitors during 1490 – 1493 despite the support of the Czech and Hungarian noblemen.

He had managed to preserve the power in the Hungarian Kingdom by 1494. The agreement between the emperor and the Polish king was concluded, the questions with the queen Beatriks, the Czech and Hungarian noblemen was resolved and the Turkish danger was prevented.

Keywords: Moravia, Silesia, Upper and Lower Lusatia, Transylvania, Styria, Carinthia, Krajina, Jagiellonian, the Habsburgs, Vladislav II, Jan Albrecht, Casimir IV, Frederick III, Maximilian I, MatyasKorvin, Beatrix of Aragon, Jan Corwin, royal chapter, matrimonial pact.

УДК 94(437.6) «1924/1939»:061.2

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТИ» У СЛОВАЧЧИНІ (1924 – 1939 рр.)

Стряпко І. О. (Ужгород)

У статті автор звертається до проблеми функціонування товариства «Просвіта» на теренах Східної Словаччини. Робиться аналіз політики розширення культурно-просвітницької діяльності на землях заселених українцями за межами Підкарпатської Русі. Зокрема, автор виводить низку факторів, що вплинули на культурно-просвітницьку роботу просвітян на словацьких землях та розширення мережі читалень «Просвіти».

Ключові слова: Просвіта, культурно-просвітницька діяльність, читальні, інтелігенція, емігранти.

Товариство «Просвіта» відіграла важливу роль у національному та культурному відродженні Підкарпатської Русі. Ведучи активну просвітницьку, культурну, освітню діяльність серед населення, вона сприяла збереженню та розвитку культури населення, а також поширенню української ідеї.

Діяльність Товариства ставала об'єктом досліджень науковців, але, як правило, вони досліджували окремі аспекти її діяльності. Проблема діяльності просвітянського театру розкрита у працях Ю.-А.Шерегія та Й.Баглая, вплив на літературний процес досліджували П.Ференц, М.Козак та інші. Єдиною загальною працею, у якій проаналізовано діяльність товариства «Просвіта» – «Нарис історії товариства „Просвіта” Карпатської Русі-України (1920-1939)» – П.Федаки [15]. Проте, жоден з них не досліджував діяльність Товариства за межами Підкарпатської Русі. Відтак пропонується стаття є першим науковим дослідженням діяльності «Просвіти» в Словаччині¹.

Розвиток просвітянських організацій за межами Підкарпатської Русі був дуже повільним, мова насамперед йде про Східну Словаччину, де русини (українці) склали значний відсоток населення. В самій «Просвіті» не створювався жодний відділ, який би взяв на себе обов'язки розбудувати організаційну мережу в інших частинах Чехословацької республіки. За логікою, цим повинна була займатися організаційна комісія, але аналіз протоколів засідань Головного Відділу (керівного органу) свідчить, що вона здебільшого переймалася організацією різноматрих лекцій, а не структурних підрозділів.

Архівні джерела підтверджують індиферентне ставлення керівництва до справи розширення організаційної мережі читалень та філій у Словаччині та Чехії. Позаяк, далі констатацій про тяжкість заснування читалень та скарги на перешкоди влади справа не пішла. Принагідно зауважимо, що Товариство не скористалося усіма своїми можливостями. Зокрема з 1923 р. членом Товариства став єпископ Пряшівський Діонісій Няраді, а його твір «Життя святого Кирила і Мефодія» [14, с. 234] видався накладом Товариства. Підтримка єпископа повинна була стати неабияким надбанням «Просвіти», а можливість спертися на його авторитет, при створенні мережі читалень у Східній Словаччині, мала стати запорукою успіху. На жаль, просвітянам не вдалося належним чином розпорядитися можливими перевагами.

Аналізуючи причини слабкості розвитку мережі читалень «Просвіти» поза межами Підкарпатської Русі, мусимо визнати, що вони переважно впливали з недоліків організації роботи самого Товариства. Протидія словацької влади хоч й існувала, та навряд вона могла стати на заваді процесу читалень та філій, адже русофільське «Общество им. А.Духновича», яке стояло на позиції передачі Пряшівщини до складу Підкарпатської Русі, зуміло розбудувати тут свою мережу, не зважаючи на протидію влади. Варто зазначити, що чехи ніколи не перешкождали спробам заснувати читальні «Просвіти» безпосередньо в чеських землях, але й там вони виникають лише у 30-ті рр. Й нарікання керівництва про важкість заснування там читалень варто розглядати як намагання виправдати власні прорахунки.

Основною причиною слабого розвитку просвітянської мережі читалень у Словаччині слід вважати недоліки першого статуту Товариства. Згідно статуту, діяльність «Просвіти» поширювалася лише на «цілу Підкарпатську область,

¹Варто відмітити, що єдиним дослідником діяльності «Просвіти» у Словаччині був М.Штець. Він досліджував проблему української мови в Словаччині й, зокрема, вплив «Просвіти» на цей процес.